

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף יג

(בעמוד הקודם)

אמר רב יהודה אמר שמואל אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה תקופה חסירה וכו': שנת החמה (365 יום) מתחלקת לארבע 'תקופות' (כלומר ארבע עונות) שבכל אחת יש 91 יום (ועוד שבע וחצי שעות). תקופת ניסן (אביב), תקופת תמוז (קיץ), תקופת תשרי (סתיו), ותקופת טבת (חורף). (להבנת עניין התקופה ראה הרחבת הביאור בסוף).

אם בית דין רואים בחודש אדר שבשנה הבאה תכנס 'תקופת תמוז' לתוך חודש תשרי, הם מעברים את השנה הנוכחית, ומוסיפים חודש נוסף לאדר (חודש אדר ב'). ונחלקו הדעות בכמה ימים מדובר. לדעת רבי יהודה אם תכנס תקופת תמוז לרוב חודש תשרי והיינו 16 יום בתוך החודש, שאז תקופת תשרי תתחיל ב-יז' תשרי, מעברים את השנה הקודמת. לדעת רבי יוסי אם היא תכנס 21 יום, שאז תקופת תשרי תתחיל ב-כב' תשרי, מעברים את השנה.

ושניהם מקרא אחד דרשו: הגמרא מבארת את המקור לדבריהם. נאמר "וַיַּחַג הָאֲסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה" דהיינו 'זמן האסיף' שבחג הסוכות, צריך להיות בתקופת השנה החדשה שהיא תקופת תשרי, ולא בתקופה של שנה שעברה שהיא תקופת תמוז. זמן האסיף שבחג הוא 'חול המועד', שבו מותר לאסוף את הפירות אם הם 'דבר האבד' (כי מלאכת דבר האבד הותרה בחול המועד). לסיכום, חול המועד סוכות צריך להיות בתקופת תשרי ולא בתקופת תמוז.

אלא שהמחלוקת היא האם צריך שכל חול המועד יהיה בתקופת תשרי, או מספיק שמקצת מחול המועד יהיה בתקופת תשרי. לדעת רבי יהודה כל חול המועד צריך להיות בתקופת תשרי. ולכן אם חסר לתקופת תמוז 16 יום, נמצא שתקופת תשרי תחול ביום ה-17 בתשרי, שהוא יז' לחודש, והוא יום שני של חול המועד סוכות. אך

יום ראשון של חול המועד, יחול בתקופת תמוז. ולכן צריך לעבר את השנה כדי שכל החול המועד יחול בתקופת תשרי.

לדעת רבי יוסי מספיק מקצת מחול המועד בתקופה החדשה. ולכן רק אם חסר לתקופת תמוז 21 יום, שאז תחול תקופת תשרי ב-כב' תשרי, ואז לא יהיה אף יום מחול המועד בתקופת תשרי, מעברים את השנה. אבל אם יחול אפילו יום האחרון של חול המועד בשקופת תשרי, לא מעברים.

שאלה: מאי קא סברי: ישנה מחלוקת האם היום שהתקופה החדשה נופלת בו, שייך לתקופה הישנה או לתקופה החדשה. מה הם סוברים בשאלה הזו? אם נאמר שהם סוברים שהיום הראשון של תקופת תשרי שייך לתקופת תמוז, אם כן אפילו בפחות ימים צריך לעבר את השנה לכו"ע!

(כי לדעת רבי יהודה אפילו אם חסר רק 15 ימים לתקופת תמוז, ותקופת תשרי תחול ביום סז' תשרי שהוא היום הראשון של חול המועד, זה לא יועיל. כי היום הראשון שייך לתקופת תמוז ונמצא שחסר לנו יום אחד מחול המועד. והרי לדעת רבי יהודה צריך את כל ימי חול המועד בתוך תקופת תשרי.

ולדעת רבי יוסי אפילו אם חסר רק 20 יום לתקופת תמוז צריך לעבר, כי אז יחול היום הראשון של תקופת תשרי ב-כא' תשרי שהוא היום האחרון של חול המועד, אך היום הזה נחשב לחלק מתקופת תמוז, ואם כן אין לנו אף יום מחול המועד בתקופת תשרי).

אלא בהכרח שהם סוברים שיום הראשון של התקופה מתחיל את התקופה החדשה.

מיתבי - יום תקופה גומר דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר יום תקופה מתחיל: קשה על שמואל שאמר שגם לדעת רבי יהודה יום הראשון של התקופה מתחיל את התקופה החדשה.

ועוד תניא: קושיא נוספת על שמואל מהבריייתא. בבריייתא כתוב שדעת רבי יהודה אינה כפי שאמרה שמואל!

אין מעברין את השנה וכו': מעברים את השנה אם תקופת תמוז חסרה -

לדעת ת"ק 16 יום, שאז תקופת תשרי נופלת ב-יז' תשרי. (דעה זו מתאימה לדעת רבי יהודה לפי דברי שמואל).

לדעת ר' יהודה 20 יום, שאז תקופת תשרי נופלת ב-כא' תשרי. (ואפילו שהוא היום האחרון של חול המועד סוכות, אך כאמור רבי יהודה סובר 'יום תקופה גומר' וממילא היום הזה מתייחס לתקופת תמוז. ונמצא שאין לנו אף יום מחול המועד בתקופת תשרי).

לדעת רבי יוסי (שיטתו בכרייתא מתאימה לדברי שמואל). מספיק יום אחרון של חול המועד בתקופה החדשה. ולכן אם חסר 21 יום לתקופת תמוז שאז תחול תקופת תשרי ב-כב' תשרי, מעברים.

ולכן מחשבים כבר את תקופת טבת בשנה הקודמת. ואם היא תחול 16 יום בתוך ניסן (שאז תחול תקופת ניסן ב-יז ניסן), מעברים את השנה. כי אז לפי החשבון תחול תקופת תשרי ב-כב' תשרי (לחישוב בהרחבה עיין ברש"י), ולא ישאר יום אחד מחול המועד בתקופת תשרי. אבל אם תקופת תמוז תחול 16 יום בתוך תשרי, לא מעברים. כי יש לנו הרבה ימים מחול המועד בתוך התקופה. (להלן תקשה הגמרא על כך).

לדעת רבי שמעון גם אם תקופת תמוז תחול 16 יום בתוך תשרי, כן מעברים. כי צריך שכל ימי חול המועד יחולו בתוך תקופת תשרי. (להלן תקשה הגמרא ששיטה זו זהה לשיטת ת"ק).

לדעת 'אחרים' אם חסרים 14 יום, שאז תקופת תשרי תחול ב-טו' לחודש, מעברים.

קשיא: אכן קשה על שמואל!

אמר מר: הגמרא חוזרת לבאר את השיטות בכרייתא.

שאלה: **רבי יהודה אומר וכו' רבי יוסי אומר וכו'.. היינו רבי יהודה!** שיטת רבי יהודה היא כמו שיטת רבי יוסי, כי שניהם סוברים שמספיק יום אחד מימי חול המועד בתוך תקופת תשרי. ובמה הם חולקים?

תירוץ: **יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל איכא בינייהו:** אכן הם באותה שיטה. אבל הם נחלקו האם יום התקופה החדשה מתחיל את תקופת תשרי, או גומר את תקופת תמוז. לדעת רבי יהודה הוא גומר את תקופת תמוז. ולכן צריך עוד יום, דהיינו תקופת תשרי צריכה ליפול בעשרים לחודש. ואילו לדעת רבי יוסי הוא מתחיל את תקופת תשרי. ולכן מספיק שתקופת תשרי תיפול בעשרים ואחד לחודש.

שאלה: **אמר מר - ששה עשר לפני החג וכו':** רבי יוסי אמר בסוף דבריו שמחשבים אם תקופת תמוז תחול 16 יום בתוך תשרי, לא מעברים, כי יש לנו הרבה ימים מחול המועד בתוך התקופה. וקשה, כי הרי רבי יוסי אמר בתחילת דבריו שמחשבים את תקופת טבת, כדי שאם יחול יום האחרון של חול המועד תשרי בתקופת תשרי לא מעברים. ואם כן יש לנו עוד כמה ימים לתקופת תמוז בתוך תשרי!

תירוץ: **לא, אידי ואידי וכו':** אכן לא מעברים את השנה גם אם תקופת תמוז נכנסת ימים נוספים לתוך תשרי, ובלבד שישאר יום אחרון של חול המועד לתקופת תשרי. אבל אגב שהתנא כתב ברישא 'ששה עשר לפני הפסח' הוא כתב גם בסיפא 'ששה עשר לפני החג'.

שאלה: **רבי שמעון אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין. היינו תנא קמא!** כי שניהם אמרו שאם חסר 16 יום מעברים.

תירוץ: **איכא בינייהו יום תקופה מתחיל ויום תקופה גומר ולא מסיימי:** הם נחלקו האם יום התקופה החדשה מתחיל את התקופה החדשה או מסיים את הישנה. ולא ברור מי אמר מה.

כלומר, שניהם סוברים שצריך את כל ימי חול המועד לתקופה החדשה. מאן דאמר אחד סובר שהיום הראשון של תקופת תשרי מתחיל את התקופה. וממילא רק אם היא תיפול ב-יז' (יום ה-17) מעברים, אבל אם היא תיפול ב-טז' (יום ה-16) לא מעברים, כי אז היום הראשון של חול המועד כבר בתוך תקופת תשרי. ולפי זה כוונתו לומר שאם תקופת תמוז חסרה 16 יום, שאז תקופת תשרי תיפול ביום ה-17, מעברים.

אבל מאן דאמר השני סובר שהיום הראשון של תקופת תשרי גומר את תקופת תמוז. וממילא גם אם היא תיפול ב-טז' (16), מעברים. ולפי זה כוונתו לומר שאם תקופת תשרי תיפול ביום ה-16 מעברים.

שאלה: **אחרים אומרים מיעוטו וכו'.** מאי קסברי? אי קסברי יום תקופה גומר וכוליה חג בעינן האיכא: מדוע לדעת אחרים אם תקופת תמוז נכנסת 14 יום לחודש תשרי צריך לעבר את השנה? הרי גם אם הם סוברים שיום התקופה גומר את התקופה הישנה, עדיין יש לנו את כל חול המועד בתוך תקופת תשרי! (כי תקופת תשרי נופלת ביום 15 בתשרי, וחול המועד מתחיל ביום ה-16 בתשרי).

תירוץ: **אמר רב שמואל בר רב יצחק:** אחרים לא מדברים על תקופת תשרי אלא על תקופת ניסן! והיינו, מכיון ששנת החמה ושנת הלכנה אינם תואמות (כי שנת השמש יתירה ב-11 יום על שנת הירח), נצטיינו מהתורה 'לשמור את חודש האביב'. כלומר לדאוג שחודש ניסן (של הלכנה) יחול תמיד בתקופת ניסן (של החמה). לצורך כך צריך לעבר את השנה אחת לשלוש שנים בחודש נוסף (אדר ב').

בנוסף, אנחנו צריכים לדאוג שתקופת ניסן (תקופת האביב) תחול ב'חודש' ניסן, דהיינו בעוד שהלכנה מתחדשת. והלכנה מתחדשת רק במשך 14 יום שאז היא גדלה בכל יום, עד טו' לחודש שהיא במילואה ואינה גדלה יותר, ולאחר מכן היא מתמעטת והולכת. ולכן אם תקופת טבת נכנסת 14 יום לחודש ניסן, ממילא תקופת ניסן תחול ביום ה-15 בחודש ניסן, והיא כבר לא תחול בחידושה של הלכנה, ולכן צריך לעבר את השנה.

קושיא: **וליעבריה לאדר:** מדוע לא מספיק לעבר את חודש אדר ביום אחד בלבד (דהיינו שיהא חודש מלא בן 30 יום), ואין צורך לעבר את השנה בחודש נוסף! **תירוץ:** **אמר רב אחא בר יעקב:** כוונת התנא לומר שאם חסר לתקופת טבת הרבה ימים, כגון 19, 18, ומטה, עד 15 יום, מעברים את השנה. אבל חסר רק 14 לא מעברים, כי מספיק לעבר את חודש אדר ביום אחד.

תירוץ נוסף: **רבינא אמר:** באמת 'אחרים' מדברים על חודש תשרי כפי שהבנו בתחילה. אלא שאחרים סוברים שלא מספיק חול המועד בתקופת תשרי, וצריך גם את יום טוב ראשון של חג בתוכה. ואחרים גם סוברים שיום הראשון של התקופה שייך לתקופה הישנה. ולכן אם תקופת תמוז תכנס 14 יום לתוך חודש תשרי, ותקופת תשרי תחול ביום ה-15 בתשרי שהוא יו"ט ראשון של סוכות, נמצא שיו"ט ראשון שייך עדיין לתקופת תמוז, ולכן צריך לעבר את השנה.

קושיא: **יום טוב ראשון? חג האסיף כתיב!** מדוע הם מצריכים את יו"ט ראשון בתקופת תשרי? והרי כתוב "וְחַג הָאֲסִיף" וכפי שביארנו הכוונה לחול המועד. **תירוץ:** **חג הבא בזמן אסיפה:** הם לומדים את הפסוק שהכוונה לחג שמגיע בזמן של אסיפת התבואה מהשדה, דהיינו חג סוכות.

*

למדנו במשנה - סמיכת זקנים וכו'. (סנהדרין שהורו בשוגג לרוב ישראל לעבור עבירה, צריכים להביא קרבן 'פר העלם דבר של ציבור'. המביא קרבן צריך

לסמוך את ידיו עליו לפני שחיתתו). לדעת רבי שמעון שלושה זקנים סומכים, ולדעת רבי יהודה חמשה.

תנו רבנן: נאמר בפסוק "וְסִמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפֶּרֶז". אולי הכוונה לזקנים מהשוק שאינם מהסנהדרין? על כך נאמר "עדה" (ו'עדה' היא סנהדרין). ועדיין אולי הכוונה ל'קטני עדה' כלומר לזקנים מסנהדרין קטנה של עשרים ושלושה? על כך נאמר 'העדה' (ב'ה' הידיעה) ללמד על המיוחדים שבעדה שהם זקנים מהסנהדרין הגדולה של שבעים ואחד.

וכמה הן? וסמכו שנים זקני שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד: 'וסמכו' לשון רבים, 'זקני' לשון רבים (ומיעוט רבים שניים), נמצאו 4 דיינים, ואין ב"ד שקול וכו'.

רבי שמעון אומר זקני שנים וכו': רבי שמעון דורש רק את ה"זקני". קושיא: **ור' שמעון הכתיב 'וסמכו':** ומדוע הוא לא דורש גם את המילה הזו, ומצריך חמשה זקנים? תירוץ: **הוא מיבעי ליה לגופיה:** המילה 'וסמכו' נצרכת לגוף הענין ללמד על הסמיכה.

ורבי יהודה - לגופיה לא צריך וכו': אין צורך לכתוב את 'וסמכו', כי היה מספיק לכתוב "זקני העדה ידיהם על ראש הפר" והיינו מבינים שהם מניחים את ידיהם על ראש הפר.

ור' שמעון - אי כתיב הכי הוה אמינא מאי 'על' בסמוך: אם לא היה כתוב 'וסמכו' היינו מפרשים את הפסוק שהזקנים מניחים את ידיהם ליד הפר, אך לא עליו.

ורבי יהודה גמר ראש ראש מעולה: לא היינו חושבים שהכוונה להניח ליד הפר, כי היינו לומדים ב'גזירה שווה' מ'ראש' הנאמר בעולה ל'ראש' הנאמר כאן, כמו שבעולה עושים סמיכה על ראש העולה כך גם כאן.

ור"ש לא גמר ראש ראש מעולה: הוא לא לומד את הגזירה שווה הזו (כי אין אדם דן גזירה שווה אלא אם כן קיבלה מרבו).

*

תנא - סמיכה וסמיכת זקנים ב-ג': כך נאמר בבבוייתא.

שאלה: **מאי סמיכה ומאי סמיכת זקנים:** כלומר מה היא 'סמיכה' (סמיכת זקנים) זו הסמיכה על פר העלם דבר כנ"ל).

א"ר יוחנן מיסמך סבי: לסמוך אנשים לרבנים.

א"ל אביי לרב יוסף מיסמך סבי בשלשה מנלן: מנין לומדים שעושים זאת בשלושה?

אילימא מדכתיב 'ויסמוך את ידיו עליו': הנאמר במשה כשסמך את יהושע. אם כן מספיק רק זקן אחד לסמוך כמשה שהיה יחיד, ולא צריך שלושה.

ואם תאמר שמשה נחשב כשבעים ואחד כי הוא היה ראש לכל הזקנים ושקול ככולם. אם כן מדוע אנו לא מצריכים באמת 71 זקנים? הגמרא מסיקה שאכן קשיא מניין המקור לסמיכה בשלושה.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי - ביזא ממש סמכין ליה: האם הסמיכה נעשית על ידי הנחת היידיים על ראש הנסמך?

אמר ליה - סמכין ליה בשמא וכו': הסמיכה נעשית על ידי שקוראים לו בשם 'רבי', ונותנים לו רשות לדון דיני קנסות, כי לדיני קנסות צריך דיינים מומחים. (רש"י מצוין שבעיקרון לכל הדינים היה צריך דיינים מומחים, אלא חכמים הקילו בשאר דיני ממונות לדון בדיינים שאינם סמוכים).

הרחבת הביאור - 'תקופה'

להבנת הענין יש להקדים מעט אסטרונומיה:

השמש זורחת בכל בוקר במזרח, ממשיכה ללכת לכיוון דרום, ושוקעת במערב. אלא שישנו חילוק בתקופות השנה בנקודת הזריחה והשקיעה שלה, דבר המשפיע גם על אורך היום והלילה. בתקופת תמוז השמש זורחת בנקודה הצפונית ביותר שבמזרח, היא הולכת את כל המזרח לכיוון הדרום, ממשיכה בדרום והולכת את כל מערב עד הנקודה הצפונית ביותר שבמערב. בתקופה זו הימים ארוכים והלילות קצרים.

מכאן ואילך בכל יום היא זורחת בנקודה מעט דרומית יותר וכן שוקעת בנקודה מעט דרומית יותר, עד שבתקופת תשרי היא זורחת באמצע מזרח ושוקעת באמצע מערב, אז הימים והלילות שווים באורכם.

וכך היא ממשיכה לזרוח ולשקוע בנקודה דרומית יותר, עד תקופת טבת בה היא זורחת בנקודה הדרומית ביותר שבמזרח וכן שוקעת בנקודה הדרומית שבמערב, בתקופה זו הימים קצרים והלילות ארוכים. מכאן ואילך היא מתחילה שוב לזרוח ולשקוע בנקודה צפונית יותר עד חודש ניסן אז שוב הימים והלילות שווים.